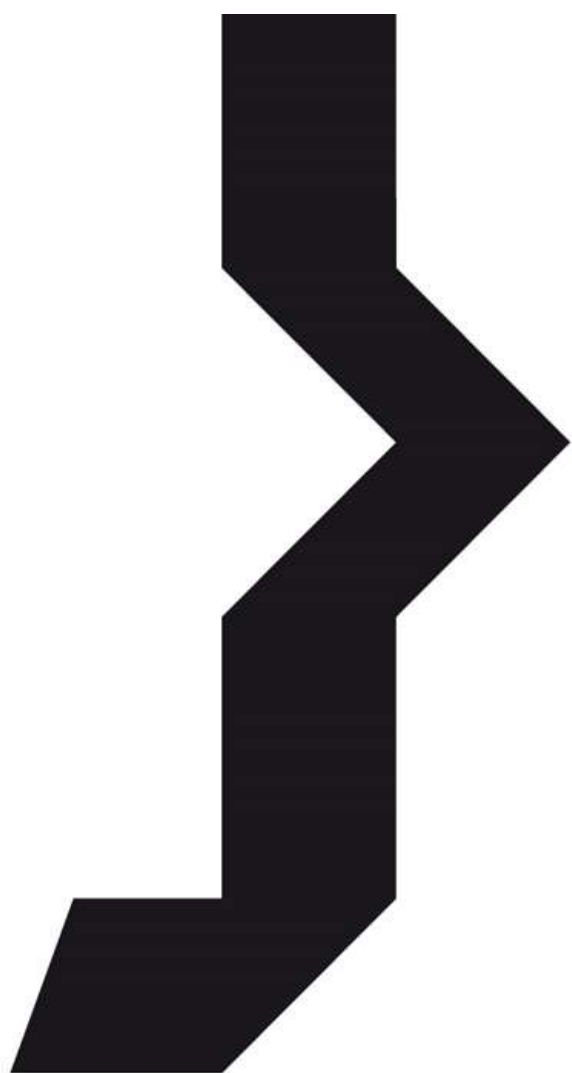

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

PRAKTIKUM SOCIÁLNĚ-PEDAGOGICKÉHO VÝZKUMU

**průvodce předmětem pro studijní program
Sociální patologie a prevence**

Autor: Lucie Špráchalová

Úvod do studia předmětu

Tato studijní opora je vystavěna jako pomůcka k předmětu Praktikum sociálně-pedagogického výzkumu. Výuce tohoto předmětu předchází předmět Metodologie sociálně-pedagogického výzkumu, který je koncipován jako uvedení do problematiky výzkumu ve společenských vědách se zvláštním zřetelem k výzkumu pedagogickému a sociologickému. Ve zmíněném předmětu si student osvojil obecné teoretické informace ohledně výzkumu v oblasti společenských věd, naučil se rozlišovat základní design výzkumu a kriticky nad tvorbou a realizací výzkumu přemýšlet.

Tento předmět dále rozvíjí již získané poznatky a zaměřuje se na jejich aplikační rovinu. Student si během seminářů aktivně osvojí některé dovednosti jako např. jednotlivé fáze výzkumu, formulaci výzkumného problému, hypotéz či výzkumných otázek, volbu vhodného designu výzkumu, tvorbu určité výzkumné techniky a její aplikaci.

Tato studijní opora nenahrazuje studentovi učebnici či odborný text! Poskytuje pouze základní orientaci v předmětu, tematické literatuře a zdrojích pro zamyšlení se nad danými tématy v konkrétním a praktickém aspektu oboru.

Každý blok obsahuje ve svém úvodu základní důležité pojmy a body, jež jsou studentům určeny k zapamatování a osvojení jejich významu. Následuje stručný vhled do předložené tematiky uzavřený shrnutím. Následuje soubor otázek a úkolů, které prověří osvojení teorie a odkáže studenta na další oblasti, které nebyly představeny v rámci opory. Na závěr jsou uvedeny zdroje literatury, ze kterých student během studia čerpá hlubší informace k předmětu a daným tématům.

Cíle předmětu

Cílem předmětu je vybavit studenty praktickými dovednostmi pro realizaci vlastního výzkumného šetření a dodržení všech fází jeho realizace od začátku po konečnou interpretaci výsledků a závěr.

Osnova předmětu

Předmět je koncipován do 13 bloků, které jsou probírány v rámci výuky v prezenční formě a v redukované podobě také v kombinované formě studia.

1. Základní pojmy z oblasti metodologie sociologického a pedagogického výzkumu
2. Přípravná fáze výzkumu a práce s odbornou literaturou
3. Design výzkumu
4. Fáze řešení výzkumného problému
5. Výzkumný soubor a jeho výběr
6. Vybrané techniky: Dotazník
7. Vybrané techniky: Rozhovor
8. Vybrané techniky: Pozorování
9. Vybrané techniky: Analýza dokumentů
10. Etnografický výzkum a netnografie
11. Práce s daty: Zpracování a prezentace dat
12. Testování hypotéz
13. Hodnocení plánu a realizace vlastního výzkumného šetření

Literatura

Základní literatura a zdroje:

BĚLÍK, V. *Tvorba odborné práce: určeno studentům sociálních oborů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. ISBN 978-80-7041-503-0.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. ISBN 80-85931-79-6.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- LAŠEK, J. a MANĚNOVÁ, M. *Základy statistického zpracování pedagogicko-psychologického výzkumu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. ISBN 978-80-7041-779-9.
- PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1916-3.
- VESELÁ, J. *Sociologický výzkum a jeho metody*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-847-0.
- VESELÁ, J. *Sociologický výzkum a jeho techniky*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999. ISBN 80-7194-188-3.
- WALKER, I. *Výzkumné metody a statistika*. Praha: Grada, 2013, 218 s. Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-247-3920-5.

Doporučená literatura:

- COHEN, L., MANION, L., MORRISON, K. *Research Methods in Education*. 5th ed. London and New York: Routledge Falmer, 2005.
- CRESWELL, J. *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. 3rd ed. Thousand Oaks: Sage, 2009.
- GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1996. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-15-X.
- GULOVÁ, L. a ŠÍP, R. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2013, 245 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4368-4.
- JANÍKOVÁ, M. a VLČKOVÁ, K. *Výzkum výuky: tématické oblasti, výzkumné přístupy a metody*. Brno: Paido, 2009. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-180-5.
- KERLINGER, F. N. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. Praha: Academia, 1972.

- KUMAR, R. *Research methodology: step by step guide for beginners*. 2nd ed. London: Sage, 2005.
- MAŇÁK, J. a ŠVEC, V. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2004, Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-078-6.
- MARTINEC, L. *Co umí čeští žáci: výzkum PISA*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání - Divize nakladatelství Tauris. ISBN 978-80-211-0555-3.
- PRŮCHA, J. *Andragogický výzkum*. Praha: Grada, 2014, 152 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5232-7.
- SILVERMAN, D. *Doing qualitative research*. 2nd ed. London: Sage, 2005.
- SILVERMAN, D. *Interpreting qualitative data*. 3rd ed. London: Sage, 2005.
- ŠTĚCH, O. *Kapitoly z výzkumu v sociální práci*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 1 CD-ROM (50 stran). Texty k sociální práci. Výzkumné metody v sociální práci. ISBN 978-80-7435-471-7.
- ŠTĚCH, O. *Smíšená výzkumná strategie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 1 CD-ROM (56 stran). Texty k sociální práci. Výzkumné metody v sociální práci. ISBN 978-80-7435-443-4.
- TAYLOR, C., WILKIE, M., BASER, J. *Doing action reserach*. London : Paul Chapman Publishing, 2006.

Požadavky na ukončení předmětu - zápočet

1. Přítomnost v povinných seminářích (80% docházka, 20% absence + individuální domluva v případě nemoci doložené potvrzením).

2. Student je dále povinen přihlásit se do kurzu v MOODLE (kurzy.uhk.cz) a zde sledovat aktuální požadavky pro daný předmět. MOODLE dále upřesňuje požadavky na rozsah a obsah předmětu, dále poskytuje přehled aktuálně probraných témat na přednáškách apod.

3. Realizace vlastního výzkumného šetření. Student realizuje výzkumné šetření – fiktivní či reálné. Projde všemi fázemi realizace od plánování po odevzdání závěrečné zprávy. Postup může konzultovat v průběhu semestru. Termín odevzdání závěrečné zprávy bude upřesněn na začátku semestru.

4. Ústní zkouška ve zkouškovém období. Student prokáže své znalosti z oblasti základů metodologie sociálně-pedagogického výzkumu, během zkoušky obhájí svůj projekt v podobě zprávy z projektu. Během ústní zkoušky může používat podklady, které si během kurzu sám vytvořil (poznámky, zprávu z projektu, odbornou rešerši). Zkouška může mít podobu individuální či skupinovou – kolokvium. Bude upřesněno vyučujícím.

Význam ikon v textu

K zapamatování

je soupisem důležitých pojmů a hlavních bodů, které by student při studiu tématu neměl opomenout.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

umožňují studentovi ověřit porozumění textu a osvojení problematiky.

Shrnutí

představuje shrnutí tématu.

Literatura

je soupisem zdrojů použitých v kapitole a slouží také pro doplnění a rozšíření poznatků.

Obsah studijní opory

1	Základní pojmy z oblasti metodologie sociologického a pedagogického výzkumu.....	9
1.1	Pojmosloví z oblasti tematického výzkumu.....	9
2	Přípravná fáze výzkumu a práce s odbornou literaturou	14
3	Design výzkumu	19
3.1	Kvantitativní design výzkumu	19
3.2	Kvalitativní design výzkumu	20
3.3	Mixed design.....	20
4	Fáze řešení výzkumného problému	23
4.1	Fáze výzkumné činnosti (kvantitativní charakter)	23
5	Výzkumný soubor a jeho výběr	28
5.1	Možnosti výběru zkoumaného souboru z populace	28
6	Vybrané techniky: Dotazník	32
6.1	Charakteristika výzkumné techniky dotazníku	32
6.2	Ukázky typů otázek v dotaznících	34
7	Vybrané techniky: Rozhovor	37
7.1	Charakteristika rozhovoru	37
7.2	Ukázka rozhovoru (přepis).....	38
8	Vybrané techniky: Pozorování.....	42
8.1	Využití pozorování.....	42
9	Vybrané techniky: Analýza dokumentů	46
9.1	Analýza obsahů zdrojových dokumentů	46
9.2	Kvantitativní obsahová analýza	48
10	Etnografický výzkum a netnografie.....	50
10.1	Definice pojmů etnografie a netnografie	50
10.2	Charakteristiky netnografického přístupu (odborný text)	51
11	Práce s daty: zpracování a prezentace dat.....	55
11.1	Základní pojmy.....	55
11.2	Zpracování dat	57
11.3	Interpretace a prezentace dat	59
12	Testování hypotéz	60
12.1	Druhy hypotéz	60
12.2	Vhled do možností testování hypotéz na úrovni bakalářské práce.....	60
13	Hodnocení plánu a realizace vlastního výzkumného šetření	64
13.1	Závěrečná zpráva výzkumu	64
13.2	Další náležitosti závěrečné zprávy	65

1 Základní pojmy z oblasti metodologie sociologického a pedagogického výzkumu

K zapamatování

- Metodologie společenských věd
- Výzkum
- Teorie
- Praxe
- Metodika
- Sonda
- Předvýzkum
- Pilotáž
- Rešerše
- Průzkum
- Šetření
- Výzkumný problém

Cílem této kapitoly studijní opory je zopakovat a/nebo osvojit si základní pojmy, se kterými budeme během kurzu pracovat.

1.1 Pojmosloví z oblasti tematického výzkumu

- **Metodologie** = teorie metod, nauka o metodách, zahrnuje kritické hodnocení, logiku, zabývá se vědeckými metodami (ve smyslu metodologie vědy). (Čechák, 2017, online)

- **Předmět metodologie** = obecné teoretické problémy vědeckého poznání a zákonitosti vědeckého bádání.
- **Metodika** = schéma postupu odborné činnosti s teoreticko-praktickým charakterem, přesné vymezení postupu – výběr metod, technik, vzorku atd. Praktický návod.
- **Metodologie společenských věd** = především oblast pedagogiky, sociologie, psychologie, filosofie, soustava poznatků o přístupech ke zkoumání jevů a procesů ve společnosti, o získávání a vyhodnocování poznatků, které pravdivě a co nejobjektivněji odrážejí neustále se měnící realitu v podmínkách neustále se rozvíjející společnosti.
- **Funkce vědy** = role, kterou věda plní pro společnost, např. deskripce a klasifikace jevů, procesů a skutečností, explikace výskytu jevů, procesů, skutečností (vysvětlení jejich příčin, podmínek apod.), predikce výskytu jevů, procesů, skutečností, uvedení skutečností do souvislostí, interpretace, poskytování možností události ovlivňovat (vědecká prognóza).
- **Empirický výzkum** = systematická poznávací činnost, postaven na specifických technikách sběru informací, sledování jevů, procesů, událostí, zahrnuje též zpracování a interpretaci dat, induktivní cesta poznávání, kritické hodnocení a systematizace výsledků. (Zich, 2018, online)
- **Teoretický výzkum** = poznávací činnost deduktivního charakteru založená na teoretických základech. Zkoumání již definovaných pojmů, kategorií, typologií, definic, komparuje a ověřuje teorie.
- **Teorie** = obecný název pro teoretický systém určitého vědního oboru, může být dále členěna na teoretické podskupiny, subsystémy, vědecká myšlenková konstrukce.

- **Praxe** = možno vnímat jako opozitum pojmu teorie, určitá činnost, výkonnost, zkušenost, někdy také ve významu užitečnost, aplikovatelnost, pro účely sociologie a výzkumu je odrazem pojmu empirie, slouží k ověřování teorie. (Čechák, 2017, online)
- **Průzkum** = poznávací činnost, neklade si ale výzkumné cíle, jeho funkcí je poměrně rychlé řešení problému a aplikace poznatků. Typické jsou průzkumy veřejného mínění, předvolební průzkumy apod., pro které je typické poměrně krátké trvání, sběr menšího počtu informací, cílenost na konkrétní dílčí problém a rychlé představení výsledků.
- **Šetření** = např. dotazníkové šetření, název pro konkrétní techniku sběru dat, empirická činnost. Používá se také jako empirické šetření místo pojmu výzkum. Indikuje menší nebo úzce zaměřené zkoumání.
- **Sonda** = mapování neznámého a velmi úzce definovaného problému. (Surynek a kol., 2001) Může být obecně součástí předvýzkumu či procesu výzkumu. Někdy se sonda a předvýzkum překrývají.
- **Předvýzkum** = modelové provedení výzkumu ve zmenšeném rozsahu před samotnou realizací výzkumu nebo výzkumná sonda v rámci přípravné fáze výzkumu. Slouží k prověření metodiky. Nepovinný krok výzkumu, osvědčuje se u aplikace nových metodik. (Buriánek, 2017, online)
- **Pilotáž** = ověření výzkumného nástroje – dotazníku, rozhovoru v praxi před realizací samotného výzkumu. Je součástí předvýzkumu jako takového, popř. ho nahrazuje zcela.
- **Rešerše** = proces a výsledek vyhledávání zdrojů a informací k předem definovanému tématu, sekundární dokument, soupis zdrojů a poznatků. Nedílná součást přípravné fáze výzkumu, popř. předvýzkumu/teoretické

sondy. Obvykle se k vyhledávání používají určitá klíčová slova, zdrojem informací jsou databáze (knihoven, databáze vědeckých výstupů apod.).

- **Výzkumný problém** = zkoumaná problematika v rámci výzkumu, hlavní výzkumný zájem a jeho definice pomocí souboru otázek či výroků, jeho definování je základem pro určení cíle a strategií výzkumu (co chci vlastně zkoumat). Punch definuje tyto funkce výzkumného problému:
  - „organizuje projekt a dávají mu směr a koherenci,
  - vymezuje projekt a určují jeho hranice,
  - udržuje zaměření výzkumníka na vlastní cíle projektu,
  - poskytuje rámec pro sepsání zprávy o projektu,
  - poukazuje na data, která budou pro projekt zapotřebí, propojují zvláště empirické operace na úrovni konkrétních dat a datových indikátorů s více abstraktními koncepty, řídí sběr dat (jaká data jsou zapotřebí pro zodpovězení těchto otázek) a analýzu dat (jak budou data analyzována, aby se získaly odpovědi na otázky).“ (Punch, 2008)

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. Které funkce vědy vymezujeme pomocí metodologie společenských věd?
2. Brainstorming: napište co nejvíce pojmů, které vás napadnou k této první kapitole a obecně k metodologii sociálně-pedagogického výzkumu. Nepoužívejte nápovědu.
3. Které pojmy jste si nejlépe zapamatovali a proč? Definujte je.
4. Je předvýzkum povinnou součástí realizace výzkumu?
5. Zamyslete se nad výhodami, které by mohl předvýzkum výzkumníkovi přinést.

Literatura

- BURIÁNEK, J. Předvýzkum. In: NEŠPOR, Z. R. (ed.) *Sociologická encyklopedie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. [online] 2017 [cit. 01-06-2019]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/V%C3%BDzkum_empirick%C3%BD
- ČECHÁK, V. Metodologie. In: NEŠPOR, Z. R. (ed.) *Sociologická encyklopedie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. [online] 2017 [cit. 01-06-2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Metodologie>
- ČECHÁK, V. Praxe. In: NEŠPOR, Z. R. (ed.) *Sociologická encyklopedie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. [online] 2017 [cit. 01-06-2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Praxe>
- PUNCH, K. F. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-468-7.
- SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R. a KAŠPAROVÁ, E. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Management Press, 2001. 160 s. ISBN 80-7261-038-4.
- ZICH, F. Výzkum empirický. In: NEŠPOR, Z. R. (ed.) *Sociologická encyklopedie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. [online] 2018 [cit. 01-06-2019]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/V%C3%BDzkum_empirick%C3%BD

Doporučená literatura:

- ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vydání první. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- HUBÍK, S. *Sociologie vědění: základní koncepce a paradigmatata*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 224 s. Základy sociologie; sv. 5. ISBN 80-85850-58-3.
- CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 168 s. Skripta. ISBN 80-244-1367-1.
- ONDREJKOVIČ, P. *Úvod do metodologie společenskovedného výzkumu*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 2007. 245 s. ISBN 978-80-224-0970-4.

2 Přípravná fáze výzkumu a práce s odbornou literaturou

K zapamatování

- Předmět zkoumání
- Odborná literatura
- Databáze
- Plný text (full text)
- Klíčová slova
- Rešerše
- Přípravná fáze
- Selekce
- Relevance

Přípravná fáze výzkumu zahrnuje základní zorientování se ve zkoumané problematice, prohloubení vhledu, budování hlubší znalosti tématu, práci s odbornou literaturou a dalšími relevantními zdroji informací a v neposlední řadě definici výzkumného problému.

2.1 Vyhledávání zdrojů

Pokud jsme si již definovali konkrétní výzkumný problém (oblast zájmu, viz kapitola 1), můžeme přejít k vyhledávání odborných zdrojů. Internet obecně není dobrým zdrojem informací, jelikož zde narazíte primárně na zdroje neověřené, populární, nespolehlivé, leckdy lživé či zaujaté. Internet nám však může posloužit jako prostředník pro vyhledávání ve spolehlivých databázích. V případě české a zahraniční literatury dobře poslouží webové stránky knihoven, jako je např.:

- Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové: <https://svkhk.cz/>,
- Národní knihovna České republiky: <https://www.nkp.cz/>,

- Knihovna Akademie věd ČR: <https://www.lib.cas.cz/>,
- Univerzitní knihovna Univerzity Hradec Králové: <https://www.uhk.cz/cs-CZ/UHK/Centralni-pracoviste/Univerzitni-knihovna>.

S ohledem na zkoumanou problematiku můžeme samozřejmě volit i specializované knihovny zaměřené více na určitý obor (lékařství, vojenství aj.). Pro základní přehled není nutné hned tituly vypůjčit, ale udělat si jejich tematický seznam, selektovat relevantní zdroje atd. Tato fáze nás učí mimo jiné specifikovat klíčová slova, která pro vyhledávání používáme.

- **Klíčové slovo** = keyword, jednoslovný či víceslovný výraz/spojení, spojeno s vyhledávanou problematikou, slovo z názvů, edic, definic, charakterizuje obsah hledaného, slovo popisné.

Čím více zdrojů projdeme, tím lépe se nám budou definovat konkrétní klíčová slova, která dobře vystihují náš zájem.

Hlubší a komplexnější orientaci v tématu nám ovšem poskytnou vědecké databáze, ve kterých nalezneme odborné články. Pro studenty naší univerzity je nejjednodušší cestou k těmto zdrojům web univerzity, kde se mohou po přihlášení dostat přes stránky univerzitní knihovny do jednoduchého vyhledavače EBSCO (viz obrázek).

The screenshot displays the EBSCO search interface. On the left, a sidebar contains a 'ZPĚT' button and a list of navigation links: 'Hlavní stránka', 'O knihovně', 'Pracovníci a kontakty', 'Poskytované služby', 'Online katalog', and 'Databáze a e-zdroje'. The main content area is titled 'Ebsco' and shows the breadcrumb path: 'Nacházíte se zde: Univerzita Hradec Králové > Centrální pracoviště > Univerzitní knihovna'. Below this is the EBSCO logo and the text 'Vyhledávání v elektronických informačních zdrojích Univerzity Hradec Králové:'. A search input field is present, followed by a 'Hledat' button and a link for 'Více možností hledání'.

V další fázi vyhledávání lze kombinovat klíčová slova pomocí rozšířeného vyhledávání, filtrovat zdroje dle data vydání, charakteru, jazyka a dostupnosti plného textu (fulltextu) v databázi (viz obrázek níže). Vzhledem k tomu, že nejvíce zdrojů je k nalezení v jazyce anglickém, doporučujeme rovnou zadávat klíčová slova anglicky. Některé databáze ale samozřejmě disponují i články v jazycích dalších včetně českého. Výběr je ale značně omezený a čím specifičtější téma máte, tím méně zdrojů najdete.

The screenshot shows a search interface for the University of Hradec Králové. The search bar contains the terms 'drugs', 'marihuana', and 'abuse'. The results page displays two entries:

- 1. Commission on Marijuana and Drug Abuse**
 III: *Drugs in American Society: An Encyclopedia of History, Politics, Culture, and the Law*. A-D: 2015. p206-209. Elsevier, Inc. Language: English. Database: Gale Virtual Reference Library.
 Knihka [Importovat do Citace.com](#)
- 2. Mimosa pudica: una modalidad local de sustancia de abuso / Mimosa pudica: a local modality of abuse substance**
 by: Cutié Bressán, Alberto; Rosales Rodríguez, Rosalva de la C.; Gómez Pérez, Rosely Nivia. In: MEDISAN. December 2015 19(12):1156-1160. Centro Provincial de Ciencias Médicas. Santiago de Cuba, 2015. Language: Spanish. Českáknih. Database: SciELO.
 Akademický časopis **Témata:** MEDICINE, GENERAL & INTERNAL: drug addiction; abuse substance; mimosa pudica; marijuana; drogadicke; sustancia de abuso.
[Přijít text PDF](#) [Importovat do Citace.com](#)

Kromě rozcestníku naší univerzitní knihovny je dobré používat webové stránky konkrétních renomovaných databází, jako jsou Web of Science nebo Scopus (viz Literatura, viz proklik na webových stránkách univerzitní knihovny. Každá databáze je jiná, ale po zorientování se si osvojíte obecné principy vyhledávání.

2.2 Tvorba odborné rešerše

Největším přínosem pro každého výzkumníka je vlastní tvorba odborné rešerše (viz kapitola 1). S rešerší vám mohou pomoci např. knihovny, které vám po zadání tématu a klíčových slov vyhotoví seznam zdrojů knižních i periodických, elektronických i

v papírové formě dostupných. Knihovny vám obvykle poskytnou seznam nalezených zdrojů abecedně uspořádaný v podobě citací v příslušné citační normě. Takto si můžete rešerši vyhotovit i sami. Třídít zdroje však můžete podle dalších kritérií: let vydání, autora, klíčového problému, zdrojového dokumentu (kniha, časopis, ...) apod. pro snazší vyhledávání a následnou práci se zdroji mnoho výzkumníků volí cestu rešerši a přehledů uložených ve specializovaných softwarech, ve kterých zdroje uchováváte (např. RefWorks, CiteULike, Zotero, Mendeley, ...). Některé softwary umožňují tvorbu poznámek ke zdrojům a ukládání plných textů tak, abyste je měli vždy dostupné. V některých softwarech naleznete také možnost propojení s Microsoft Word a generování citací přímo z vaší databáze/osobní rešerše.

Shrnutí

Současná doba poskytuje pohodlné a relativně snadné vyhledávání relevantních zdrojů informací pro vědeckou práci. Musíme mít ale na paměti, že každý online zdroj musíme nejprve kriticky zhodnotit a posoudit jeho odbornost a relevanci. Pro vyhledávání zahraničních zdrojů je dobré používat známé vědecké databáze a vzniklou rešerši či jinou formu seznamu zdrojů systematicky třídít a ukládat, k čemuž můžeme využít dnes již běžně dostupné specializované softwary.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. Vyhledejte informace o některém ze softwarů pro ukládání zdrojů a jejich následné citace: RefWorks, CiteULike, Zotero, Mendeley.
2. Projděte si dle obrázků v této kapitole vyhledávání zahraničních zdrojů na webových stránkách univerzitní knihovny. Zkoušejte pracovat s filtry.

Literatura

Zdroje a odkazy:

Webové stránky následujících databází:

Web of Science

Scopus

EBSCO - SCI-INFO : vědecké informační zdroje pro ČR

ProQuest - STMFull: plnotextové databáze pro výzkum a vývoj

ACM - Informační infrastruktura výzkumu pro techniku

Literature Online

Literature Resource Center

SAGE Journals

JSTOR

ScienceDirect

Springer

Doporučená literatura:

CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 168 s. Skripta. ISBN 80-244-1367-1.

KERLINGER, F. N. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1972. 705 s.

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

ONDREJKOVIČ, P. *Úvod do metodologie společenskovedného výzkumu*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 2007. 245 s. ISBN 978-80-224-0970-4.

PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 270 s. ISBN 978-80-246-1916-3.

3 Design výzkumu

K zapamatování

- Kvalitativní výzkum
- Kvantitativní výzkum
- Smíšený design
- Techniky sběru dat
- Reprezentativita
- Redukce
- Metoda
- Technika

3.1 Kvantitativní design výzkumu

Kvantitativní výzkumný design volíme v případě, že chceme získat informace o relativně velkém/větším počtu respondentů nebo si klademe za cíl, aby naše výsledky byly zobecnitelné na celou danou populaci. Kvantitativní výzkum poskytuje lepší ověřitelnost a porovnatelnost výsledků. Kvantitativní výzkum si žádá práci s číselnými proměnnými – proto tedy i z informací, které nejsou vyjádřeny číslem, ale slovně, musíme „vyrobit“ pro účely analýzy čísla a to v procesu kódování (podobněji v kapitole 11 této opory).

Techniky sběru dat: dotazník, kvantitativní obsahová analýza, anketa, aj.

Metody: Kvantitativní obsahová analýza, statistická analýza (četnostní a kontingenční tabulky, míry centrální tendence, míry variability, asociace a korelace, srovnávání průměrů dvou a více skupin, ...), mnohorozměrné metody statistické analýzy dat

3.2 Kvalitativní design výzkumu

Kvalitativní přístup volíme v případě, že preferujeme zaměření více na konkrétní problém a naším cílem je hluboké poznání problému, ne snaha o zobecnitelnost výstupů. Vstupem pro kvalitativní analýzu jsou obvykle nestrukturalizovaná data (viz např. ukázka rozhovoru, kapitola 6 této opory). V rámci kvalitativního přístupu klasifikujeme a následně interpretujeme materiál lingvistické či vizuální povahy. Cílem je získání struktury implicitních a explicitních dimenzí, které jsou v materiálu obsaženy. (Flick, 2013)

Techniky sběru dat: rozhovor, pozorování, kvalitativní analýza obsahu dokumentů, aj.
Metody: Analýza dat z individuálních či skupinových rozhovorů, kvalitativní komparativní analýza, netnografie (metody etnografie v online prostoru, viz kapitola 10 této opory), aj.

3.3 Mixed design

Podle některých autorů je mixed design výzkumu, neboli smíšený přístup ke zkoumání dat velmi užitečným a zásadním přístupem, který je dobře aplikovatelný na sociální a pedagogickou sféru. (Vlčková, 2011) Výhodou smíšeného přístupu je, že kombinuje výhody kvantitativního i kvalitativního zkoumání najednou a dobré „namixování“ použitých metod a technik z obou přístupů pomáhá eliminovat nedostatky obou přístupů. V realitě sociálně-pedagogického výzkumu totiž často dochází k porušení vstupních či procesních podmínek jednoho či druhého přístupu (např. u kvantitativního zkoumání nemáme zajištěn dostatečně reprezentativní vzorek, nebo naopak u kvalitativního zkoumání nemáme možnost zjistit mnoho informací o informantech pouze z jednorázového rozhovoru). Vhodné je proto kombinovat např. kvantitativní obsahovou analýzu určitých dokumentů, které se vážou na konkrétní osobu, s touto osobou pak provést i rozhovor apod.

Ilustrativní příklad: kvalitativní analýza obsahu profilů určité vybrané skupiny (např. profily na seznamce), kombinované s údaji o návštěvnosti profilu a zasláním dotazníku majiteli profilu.

Shrnutí

Rozeznáváme dva základní typy /designy výzkumu – kvantitativní a kvalitativní. V této kapitole jsme se seznámili s jejich charakteristickými znaky a rozdíly, které by nám měli pomoci vybrat vhodný design pro náš vlastní výzkum – v případě prací bakalářských hovoříme o výzkumném šetření. Poměrně často se můžeme setkat s užitím tzv. mixed design, tzn. smíšeného designu výzkumu, kdy kombinujeme oba přístupy. Tento typ výzkumu je v současnosti velmi vítaný, jelikož se oba přístupy mohou vhodně doplňovat a výzkumník tak eliminuje některé problémy a nedostatky metod a technik z oblasti pouze kvalitativní nebo kvantitativní.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. Kde vidíte zásadní rozdíly mezi kvantitativním a kvalitativním charakterem zkoumání?
2. Na základě prostudované literatury přiřaďte autory, kteří se zabývají metodologií společenskovedního zkoumání k jednotlivým charakterům zkoumání.
3. Jaký je rozdíl mezi směry pozitivismus a fenomenologie ve vztahu k charakterům společenskovedního zkoumání?
4. Které metody můžeme přiřadit k jednotlivým typům zkoumání?
5. Co znamená pojem generalizace a jak s ním pracuje kvantitativní a kvalitativní výzkum?
6. Zamyslete se nad tím, který charakter výzkumu je blízký tématu Vaší závěrečné práce a proč?

Literatura

- FLICK, U. *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*. London: SAGE Publications, 2013.
- CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 168 s. Skripta. ISBN 80-244-1367-1.
- KERLINGER, F. N. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1972. 705 s.
- PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 270 s. ISBN 978-80-246-1916-3.
- VLČKOVÁ, K. Smíšený výzkum: Jedná se o nové a závažné téma? In T. Janík, P. Knecht, & S. Šebestová (Eds.), *Smíšený design v pedagogickém výzkumu: Sborník příspěvků z 19. výroční konference České asociace pedagogického výzkumu*, s. 1–6. Brno: Masarykova univerzita, 2011. DOI: 10.5817/PdF.P210-CAPV-2012-84. Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/capv2011/sbornikprispevku/vlckova.pdf>

4 Fáze řešení výzkumného problému

K zapamatování

- Metoda výběru
- Redukce reality
- Základní soubor
- Výběrový soubor
- Reprezentativní výběr
- Nereprezentativní výběr
- Pravděpodobností výběr
- Záměrný výběr
- Redukce
- Zkreslení
- Pravděpodobnost
- Proměnná
- Populace
- Reprezentativita

4.1 Fáze výzkumné činnosti (kvantitativní charakter)

A. FORMULACE TEORETICKÉHO NEBO PRAKTICKÉHO SOCIÁLNÍHO PROBLÉMU

V rámci přípravné fáze výzkumu si musíme určit výzkumný problém. Jedná se často o nejobtížnější fázi.

Z výzkumného problému musí jasně vyplývat oblast našeho zájmu, proto je zásadní mít již definované klíčové pojmy k tématu a v rámci přípravné fáze i hlubší znalost problematiky.

Výzkumný problém si můžeme rozdělit na tři druhy:

1. Popisný = deskriptivní: chceme zjistit určitý stav, popsat situaci, jev.

Např. *Jaké je povědomí žáků 2. stupně ZŠ o sextingu?*

Jaké procento žáků 2. stupně ZŠ má osobní zkušenost se sextingem?

2. Vztahový = relační: ptáme se, jestli existuje vztah mezi dvěma jevy, ale nezjišťujeme, který z nich je příčinou kterého.

Např.: *Existuje vztah mezi věkem žáka a zkušeností se sextingem v rámci 2. stupně ZŠ?*

S čím souvisí zkušenost se sextingem u dětí na 2. stupni ZŠ?

3. Příčinný = kauzální: zjišťujeme příčinu nějakého jevu, situace, vztah: příčiny a následku.

Např.: *Má počet hodin strávených denně na internetu vliv na zkušenost žáků 2. stupně ZŠ se sextingem?*

Má míra žákova pocitu osamělosti vliv na zkušenost se sextingem?

B. FORMULACE HYPOTÉZ

Hypotézu vždy formulujeme jako větu oznamovací a vyjadřujeme v ní naši domněnku týkající se řešení výzkumného problému. Toto tvrzení by se mělo opírat o naši erudici v daném tématu získanou v přípravné fázi. Ideálně formulujeme hypotézy na základě odborné literatury a výsledků výzkumů na naše téma provedených v minulých letech, v ČR nebo zahraničí.

Příklady hypotéz:

Více jak 60 % žáků druhého stupně ZŠ ví, co znamená pojem sexting.

Více jak 50 % žáků 2. stupně ZŠ má osobní zkušenost se sextingem.

Existuje souvislost mezi věkem žáka a zkušeností se sextingem v rámci 2. stupně ZŠ.

Míra žákova pocitu osamělosti má statisticky významný vliv na zkušenost se sextingem.

C. ROZHODNUTÍ O POPULACI A VZORKU

Více v následující kapitole.

D. ORIENTAČNÍ VÝZKUMNÁ SONDA

Není povinnou součástí výzkumu.

E. VOLBA VÝZKUMNÉ METODY A TECHNIKY SBĚRU DAT

Dle charakteru problému volíme kvantitativní nebo kvalitativní přístup a techniku. V případě našeho příkladu by se jednalo o šetření kvantitativního charakteru a např. techniku dotazníku.

F. KONSTRUKCE NÁSTROJŮ PRO SBĚR DAT

Konstruuje dotazník (viz příslušná kapitola). Můžeme použít dotazník vlastní konstrukce, či celý/část přejmout z již uskutečněného výzkumu (z relevantních zdrojů, odborné literatury apod.). Během konstrukce máme stále na paměti výzkumný problém a sestrojené hypotézy. Dotazník musí obsahovat vhodné položky, pomocí kterých bude možné hypotézy ověřit.

G. PŘEDVÝZKUM A PILOTÁŽ

Nepovinná fáze výzkumu, nicméně velmi užitečná. Pomůže nám ověřit náš výzkumný nástroj v praxi a přinést zpětnou vazbu o srozumitelnosti otázek, délce dotazníku apod. Po této fázi můžeme dotazník upravit nebo použít výsledky pilotáže v závěrečné práci.

H. SBĚR DAT

K šíření výzkumného nástroje můžeme použít několik metod:

CAWI; CASI: metoda online dotazování (webovým odkazem nebo zasláním)

PAPI: dotazník šířený v tištěné podobě

CATI: metoda telefonního dotazování (tedy určena pro rozhovor)

I. ANALÝZA DAT

Více v samostatné kapitole.

J. INTERPRETACE, ZÁVĚRY, TEORETICKÉ ZOBECNĚNÍ

- Interpretace zjištěných údajů, které v sobě zahrnuje poznávání příčin, proč jsme došli k získaným údajům na základě komparace s výchozími paradigmaty.
- Porovnávání dosažených výsledků s předchozími výzkumy/výzkumy zahraničními i tuzemskými – odborná diskuze.

Shrnutí

Vzhledem k charakteru našeho výzkumného záměru volíme také typ výběru zkoumaného vzorku, který je odrazem populace neboli základního souboru. Velké výzkumy si kladou za cíl vždy co nejvíce své výsledky zobecňovat, tedy vztáhnout na celou populaci, proto je na ně kladen velký tlak v oblasti reprezentativity zvoleného souboru a dat.

U závěrečných prací typu práce bakalářské počítáme s tím, že studenti volí spíše nepravděpodobností výběry, tedy záměrné. Tuto skutečnost je ale potřeba v práci uvést a dostatečně osvětlit postup při výběru zkoumaného vzorku. Stejně tak závěry práce by neměly být prezentovány obecně pro danou populaci, ale měly by reflektovat skutečnost, že se vztahují na konkrétní vybranou skupinu zkoumaných osob, což může způsobit značné zkreslení.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

Pokuste se na základě doporučené literatury odpovědět na tyto otázky:

1. Vlastními slovy popište fáze výzkumu.
2. Jak vypadá náhodný výběr, stratifikovaný výběr, skupinový výběr, vícenásobný výběr, záměrný výběr, mechanický výběr, spárovaný výběr?
3. Jaký je vztah mezi počtem respondentů a chybou ve výzkumu?
4. Co rozumíme pojmem rozsah výběru?
5. Seznamte se samostatně blíže s definicemi druhů pravděpodobnostních a záměrných výběrů.

Literatura

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8.

CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 168 s. Skripta. ISBN 80-244-1367-1.

Doporučená literatura:

PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 270 s. ISBN 978-80-246-1916-3.

URBÁNEK, T., DENGLEROVÁ, D. a ŠIRŮČEK, J. *Psychometrika: měření v psychologii*. Praha: Portál, 2011, 319 s. ISBN 978-80-7367-836-4.

K zapamatování

- **Základní soubor**
- **Populace**
- **Výběrový soubor**
- **Reprezentativita**
- **Redukce**
- **Vztahy**
- **Záměrný výběr**
- **Pravděpodobnostní výběr**
- **Kvóta**

5.1 Možnosti výběru zkoumaného souboru z populace

Pojmem základní soubor rozumíme všechny prvky (osoby, situace) patřící do skupiny, kterou zkoumáme. Výběrovým souborem (výběrem, vzorkem) pak rozumíme určitou část prvků vybranou ze základního souboru, která základní soubor zastupuje (reprezentuje). (Chrátka, 2006)

Takto charakterizuje otázku výběru respondentů do výzkumu Disman, který dále rozebírá možné typy zkreslení, které ovlivňují výzkum:

1. Redukce počtu pozorovaných proměnných (=> nebezpečí zkreslení)
2. Redukce počtu analyzovaných vztahů mezi proměnnými – hrozí zkreslení jako v předchozím případě, navíc je redukce mnohem rozsáhlejší (je moc vztahů) a redukujeme již redukované.

3. Redukce populace na vzorek – za určitých okolností lze určit velikost vzniklé chyby.
4. Redukce časového kontinua na jeden bod – naprostá většina sociálních jevů se mění s časem, což je zásadní, usilujeme-li o kauzální vysvětlení.

1. **Pravděpodobnostní výběr:** šance členů základního souboru stát se součástí výběrového souboru, výběr náhodný.

1. Prostý náhodný výběr: k dispozici máme seznam/databázi všech jednotek v základním souboru, k výběru dochází losováním či pomocí tabulky s náhodnými čísly (generováno počítačem). (Řehák, 2017, online).
2. Skupinový výběr: nevybíráme jednotky ze základního souboru, ale pracujeme s předem definovanými skupinami, které si mají být co nejpodobnější, z nich pak vybíráme obdobně jako u prostého náhodného výběru.
3. Vícestupňový výběr
4. ...

Pozn.: Častou chybou v bakalářských pracích je, že student uvádí použití náhodného výběru. Tím ovšem myslí většinou „náhodu“ v jiném smyslu slova – jedná se obvykle o výběry záměrné, na základě dostupností, občas kombinované s metodou snow ball.

2. **Záměrný výběr:** Neřídí se náhodou.

1. Kvótní výběr = často volený způsob, složení výběrového souboru by mělo kopírovat složení populace. Proto definujeme identifikační znaky, tedy znaky kvótní. Složení souboru nám tedy musí být známo předtím, než sběr započne. (Herzmann, 2018, online)
2. Výběr kontrastních případů: záměrný výběr jednotek, které jsou si co nejméně podobné.

3. Časový a místní výběr: dle času a místa vybíráme konkrétní skupinu, která nás zajímá. Typickým příkladem jsou např. ankety týkající se spokojenosti s nakupováním v určitém obchodě, kterou sbírá tazatel u vchodu.
4. Metoda sněhové koule = snow ball sampling method, vhodné při cílové skupině, která je specifická, hůře dostupná, nelze sestavit výběr pravděpodobnostní. Skrze několik málo nakontaktovaných osob získáváme kontakt na další, které spadají do naší zájmové skupiny.

Shrnutí

Existuje poměrně velké množství možností, jak sestavit výzkumný soubor. Pro mnoho témat jsou v podstatě vyloučeny pravděpodobnostní metody výběru z důvodu, že není k dispozici žádný komplexní seznam všech jednotek ve zkoumané populaci. Mnoho výzkumníků se tak uchyluje k výběru záměrnému, z něhož je velmi častou metodou výběr kvótní.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. K jakému základnímu souboru, který bychom mohli zkoumat, existuje databáze opravdu všech jednotek/jednotlivců? Kde se k takovému seznamu dostaneme?
2. Jakou metodu výběru výzkumného vzorku byste volili v případě, že byste se chtěli zabývat např. partnerkami mužů, kteří si odpykávají výkon trestu odnětí svobody?

Literatura

- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8.
- FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. 255 s. ISBN 978-80-7367-815-9.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.
- HERZMANN, J. Výběr kvótní. In: NEŠPOR, Z. R. (ed.) *Sociologická encyklopedie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. [online] 2018 [cit. 01-06-2019]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/V%C3%BDzkum_empirick%C3%BD
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 265 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.
- REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 184 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3006-6.
- ŘEHÁK, J. Výběr prostný náhodný. In: NEŠPOR, Z. R. (ed.) *Sociologická encyklopedie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. [online] 2017 [cit. 01-06-2019]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/V%C3%BDb%C4%9Br_prost%C3%BD_n%C3%A1hodn%C3%BD

K zapamatování

- Dotazník
- Konstrukce dotazníku
- L-otázky
- Položka dotazníku
- Dichotomizace
- Škála
- Návratnost
- Otázka uzavřená
- Otázka polouzavřená
- Otázka otevřená
- Jednoznačnost
- Mnohoznačnost

6.1 Charakteristika výzkumné techniky dotazníku

Dotazník je nejčastější metoda pro získávání údajů v kvantitativním charakteru zkoumání. Pro studenty humanitních oborů je dotazník také blízký tím, že zdánlivě se jeví jako poměrně jednoduchá technika. Zdání ale může klamat. Dotazník může být technikou poměrně složitou, pokud se nepostupuje formálně správně. Dotazník by měl být zařazen v posloupnosti výzkumného šetření. Musíme si být vědomi cíle a záměru zkoumání. Vědět, jakým způsobem budeme postupovat po stránce formální, stanovit si výzkumný problém a hypotézy, na tomto podkladu můžeme začít s prací na dotazníku.

Při zadávání dotazníku rozlišujeme tyto pojmy:

- respondent – ten, kdo dotazník vyplňuje
- položka dotazníku – vhodnější název pro otázku v dotazníku. Některé otázky totiž nemusí mít tázací charakter (škálové, dichotomické a další položky).
- administrace dotazníku – zadávání a vyhodnocování dotazníku
- dichotomické otázky – vybírají ze dvou možných protichůdných variant – ano x ne
- škálové otázky – otázky, které nabízejí kategorie, tj. odstupňované hodnocení jevu
- L-otázky – lži otázky, které zkoumají lživost odpovědí v oblasti sociálního chování jedinců a vlastním sebehodnocení v tomto chování
- návratnost dotazníku – v odborné literatuře je často uváděn požadavek minimálně 75%, což je v některých tématech v humanitních vědách jen velmi obtížně dosažitelné.

Gavora (2010) dělí otázky podle míry možné otevřenosti jejich odpovědí na uzavřené, polouzavřené a otevřené.

- A. Uzavřená otázka je taková, která nabízí hotové alternativní odpovědi. Úlohou respondenta je označit (podtrhnout, zakroužkovat) vhodnou odpověď. Hotové odpovědi si musí výzkumník připravit na základě zkušenosti, poznání problematiky prostřednictvím literatury a na základě sondy.
- B. Otevřené otázky dávají respondentovi volnost v odpovědích, neomezují jej alternativami. Často mohou být zdrojem velmi zajímavých odpovědí, se kterými se výzkumník dosud ve svém studiu nesetkal. Na otevřené otázky se však odpovídá mnohem složitěji. Respondent musí hledat sám vhodnou odpověď, srozumitelně ji naformulovat a posléze i napsat. Nevýhodou otevřených otázek je, že se jejich odpovědi obtížně zpracovávají. Široký sortiment získaných odpovědí musí výzkumník dodatečně kategorizovat a až potom vyhodnocovat.
- C. Polouzavřené otázky nabízejí soubor alternativ, které jsou doplněné možnostmi volné odpovědi, kterou si respondent formuluje sám.

6.2 Ukázky typů otázek v dotaznících

A. Příklady uzavřených otázek:

1. Pohlaví:
  - a. Muž
  - b. Žena

2. Užil/a jste někdy v životě injekčně do žíly nějakou drogu?
  - a. Ano
  - b. Ne
  - c. Nevím/nevzpomínám si

B. Příklady otevřených otázek:

3. Pokud jste v otázce č. 2 odpověděl/a kladně, popište prosím, kde jste se k dané látce dostal/a: .....

4. Jak podle Vás vypadá typický dlouhodobý uživatel drog, který si aplikuje injekčně látku do žíly? Prosím, popište takovou osobu dle vlastního názoru: .....

C. Příklady polootevřených otázek:

5. Pokud jste v o. č. 2 odpověděl/a kladně, na jaké části těla jste si žilně látku aplikoval/a?
  - a) Do žíly na předloktí ruky
  - b) Do žíly na hřbetu ruky
  - c) Do žíly v oblasti kolene
  - d) Do žíly v oblasti nártu

- e) Jiné (prosím popište místo co nejpřesněji): .....
6. Stýkáte se nyní ve svém životě pravidelně s osobou/osobami, která/é užívají nitrožilně nějakou látku?
- a) Ne
  - b) Ano – s členem/členy mé rodiny
  - c) Ano – s partnerem/partnerkou
  - d) Ano – s kamarádem/kamarády
  - e) Ano – s kolegou/kolegy z práce
  - f) Ano - jiné (prosím vypište): .....

Shrnutí

Dotazník je velmi hojně užívanou technikou kvantitativního přístupu zkoumání. Oblíben je pro relativně nižší časovou náročnost sběru dat, než je tomu u technik jiných, zejména kvalitativních. Tento fakt se odráží samozřejmě odráží nejen na příznivější časové dotaci, ale také na ceně výzkumu, pokud je zadán např. externímu zpracovateli. V současnosti lze poměrně snadno šířit dotazník v online podobě, k čemuž slouží nejrůznější webové stránky a portály. Mnohé z nich jsou k dispozici zdarma a je zde možné využít rovnou i export získaných dat např. do matice Excel.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

S pomocí odborné literatury vyhledejte odpovědi na následující otázky:

1. Jakým způsobem se ve výzkumu konstruuje dotazník? Jaká jsou pravidla, na co nesmíme zapomenout.

2. Jaké rozlišujeme typy otázek (např. L otázky, dichotomické otázky, škálové otázky a další)?
3. Co znamená pojem sémantický diferenciál?
4. Jak probíhá standardizace dotazníků?

Literatura

- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8.
- FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. 255 s. ISBN 978-80-7367-815-9.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 265 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.
- KERLINGER, F. N. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1972. 705 s.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.
- SKUTIL, M. a kol. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 254 s. ISBN 978-80-7367-778-7.
- ŠVEC, Š. a kol. *Metodologie věd o výchově: kvantitativně-scientické a kvalitativně-humanitní přístupy v edukačním výzkumu*. České rozš. vyd. Brno: Paido, 2009. 302 s. ISBN 978-80-7315-192-8.

K zapamatování

- Rozhovor
- Otázky
- Strukturovaný rozhovor
- Polostrukturovaný rozhovor
- Sugestivní otázky

Cílem kapitoly je seznámit čtenáře s metodou rozhovoru a navést jej na možnosti realizace rozhovoru v sociálních vědách.

7.1 Charakteristika rozhovoru

Pomocí techniky rozhovoru získáváme informace o názorech, postojích, přáních, záměrech, způsobech chování člověka v určitých situacích, porozumění. Z tohoto důvodu můžeme rozhovor vnímat jako oblíbenou metodu pro výzkumníky z oblasti psychologie, sociologie, pedagogiky, ale i medicíny nebo politologie. Z toho vyplývá, že rozhovor vnímáme jako vhodnou techniku pro realizaci výzkumů sociální reality v humanitních vědách.

Navíc jak uvádí Ferjenčík, jakákoli verbální výpověď nedokáže v úplnosti vyjádřit jedinečnost předmětu nebo skutečnosti. „To, co si myslíme nebo cítíme, není vždy možné adekvátně vyjádřit pomocí řeči.“ (Ferjenčík, 2010)

Ferjenčík dále uvádí pravidla pro přenos informací:

- Řečené málokdy odpovídá zamýšlenému.

Pravidlo: Dbejme na přesnou a jasnou volbu slov.

- Přenos deformuje informaci.

Pravidlo: Čím více je informace zprostředkována, tím méně je důvěryhodná. Pokud lze, získávejte informace z první ruky.

- Slova a výpovědi mohou mít mnoho různých významů.

Pravidlo: Nevěřme, že naše interpretace cizí výpovědi skutečně odpovídá tomu, co měl na mysli komunikující.

Obecně rozeznáváme dva typy rozhovorů (Ferjenčík, 2010):

A. Poznávací rozhovor, který vnímáme jako nástroj pro získávání informací. Hlavní tok komunikace vede od interviewovaného (sděluje informace) k interviewujícímu (stimuluje produkci informací). Příkladem pro tento typ je diagnostický rozhovor psychologů či lékařů, tzv. selektivní rozhovor při přijímání nových pracovníků, typické ústní zkoušení, rozhovor novinářů s vybranými osobnostmi. Poznávací rozhovor je asymetrickou výměnou informací – interviewující v něm mluví relativně málo.

B. Formativní rozhovor, jehož hlavní tok komunikace je obrácený. Vede od terapeuta (učitele, vypravěče), který pomocí informací formuje ke klientovi (žákovi, posluchači), který je informacemi formován. Příkladem pro formativní typ může být klasický způsob výuky, direktivní terapeutický rozhovor, poučování dítěte atd. I formativní rozhovor je asymetrický, ale opačně, než je tomu u poznávacího rozhovoru.

7.2 Ukázka rozhovoru (přepis)

Pozn: Převzato z webových stránek Ministerstva vnitra České republiky, viz odkaz.

ROZHOVOR 09 Policista, kriminalista, v době události 20 let praxe.

Úkoly: ohledání, identifikace, práce s pozůstalými, řízení týmu

Datum rozhovoru: 26/1/2013,

Délka rozhovoru: 1h, 24 minut (Je v kategorii osob odolných s krátkodobou intenzivní zátěží)

... **Jak byste hodnotil tu součinnost***, tu práci s kolegy z dalších úseků? Musím říct, už jsem to říkal i tenkrát, ale tam se mi to potvrdilo, klobouk dolů před hasiči. Obrovská úcta hasičům, protože řekl bych, že ti byli naprosto - bez odmlouvání, a naopak sami iniciativně se snažili pomáhat, vymýšleli způsoby, jak to jde a ne proč to nejde a samozřejmě i policisté naši, pracovali v tu chvíli, bych neřekl, že někdo chtěl něco zanedbat, prostě každý se snažil.* **Takže dobrá součinnost...** včetně lékařů. Vzpomínám si, že ten jeden lékař pracoval u záchranářů... To nebyli patologové? Ne ne. To byl právě lékař záchranky, který, jak jsem vyzoroval, se velmi dobře zná s těmi hasiči, vyložený záchranář, profesionál prostě*. **Takže profesní přínos, zkušenost, co se týká rozsahu události. Měl jste průpravu předem, co se týkalo vaší profese?** Určitě. I co se týkalo řízení lidí? Jo. Najdete tam nějaké osobní přínosy, mimopracovní? Samozřejmě, osobní... na něco takového člověk nikdy nezapomene, řekl bych, že nejvíc, co se člověku vryje do paměti jsou právě ty chvílky, kdy ta těla identifikují rodiče, a nebo když oznamujete těm rodičům, že prostě to dítě se jim nevrátí*, ale to není zkušenost pouze z toho případu, tady ty zkušenosti prostě mám i z těch dalších předchozích věcí,* **ale tady to bylo tak nějak umocněno.** Samozřejmě ti lidi (pozůstalí) už jakýmsi způsobem věděli, že asi to bude jejich dítě na té pitevně, ale to potvrzení. Takže práce s pozůstalými je nejtěžší součástí? Řekl bych, že to je jedna z těch nejtěžších věcí, říct rodičům, že dítě už nepříjde domů, ale to je jasné. A z profesního hlediska samozřejmě, když to řeknu takhle, dnes kdybych obdržel obdobný telefonát a měl bych dosah (k výjezdu), byl bych značně klidnější*. **Víte, co byste dělal.** Byl bych značně klidnější. Prostě chce to jenom neztrácet hlavu a dělat si svoji práci a myslet jenom na to, abych ji udělal dobře*

... 2. **Jaké emoce a myšlenky vzpomínka na řešení následků HDN u Studénky u vás vyvolává? Jaký máte dnes celkový pocit z té události?** Za sebe můžu jenom zopakovat to, co mohu posuzovat a jak to vnímám já: perfektně zvládnutá práce všech těch složek, které byly na místě. **Čili ta profesionalita IZS?** Jo. **Takže ta vzpomínka je pozitivního zabarvení*?** Určitě. Týká se to nejenom jaksi zachraňování těch zraněných, vyprošťování mrtvých, ale tam byly následné práce i třetí den, kdy v podstatě bylo nutné pak odstraňovat následky toho neštěstí a prostě jak jsem viděl ty hasiče, že byli nevyspaní, bylo na nich vidět, že jsou tam prostě 24 hodin a déle a déle

a oni bez únavy chodili jak mravenci a nosili těžké kusy těch betonů a tahali... a já jsem tam přijel a říkám, chlapi já potřebuju, tady je mrtvola bez ruky, někde tady asi pod těma sutinama by se měla nacházet ruka. Chtěl jsem říct, až to budete odklízet, aby dali pozor... a oni, najednou tam byl špalír a jeli a za pět minut mi hlásili, máme tady nález. **Takže ochotní okamžitě?** Jo. Měli své úkoly, které si tam plnili, a v podstatě jenom, že já jsem se zmínil, tak oni okamžitě přispěchali na pomoc* a dělali, takže oni opravdu byli takové holky pro všechno, ale v dobrém slova smyslu.

Jak pracovat déle s přepisem rozhovoru si studenti osvojí aktivně v rámci semináře s použitím tohoto ukázkového textu.

Shrnutí

Rozhovor neboli interview, je primárně technikou kvalitativního způsobu zkoumání, a to hlavně ve formě polostrukturovaných otázek nebo ve zcela nestrukturalizované formě. Nenechme se ovšem mýlit – strukturovaný rozhovor je technikou, která je využívána zejména specializovanými formami organizacemi, jejichž pracovní náplní je sběr a analýza dat na zakázku. Tazatel má k dispozici dotazník, čte zadání a vysvětlivky respondentovi, ten v tomto případě sám nic nevyplňuje. Tazatel má proto přesnou kontrolu nad tím, jak tázaný odpovídal, má také možnost vysvětlit otázku v případě, že tázaný neporozuměl. Takovýto kvantitativně využitelný rozhovor má smysl hlavně v případě rozsáhlých dotazníků, které mohou dosahovat i hodin. Rozhovor s tazatelem tak řeší problém případné únavy, ztráty zájmu, či laxního vyplňování posledních stránek dotazníku ze strany respondenta.

Technika rozhovoru nám řeší problémy, které by mohli vzniknout u otevřených otázek dotazníků, jejich zpracování a kódování je mnohem složitější než u otázek uzavřených. Současně může tazatel u rozhovoru sledovat nonverbální projevy tázaného, často zvaného informant.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. Co je to rozhovor?
2. Jaké znáte druhy otázek v rozhovoru?
3. Popište průběh realizace metody rozhovoru a vymezte, jaká úskalí tato metoda pro výzkumníky skrývá.
4. Jakými způsoby je možné rozhovor zaznamenávat?

Literatura

FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. 255 s. ISBN 978-80-7367-815-9.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.

SKUTIL, M. a kol. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 254 s. ISBN 978-80-7367-778-7.

Odkaz na ukázkou přepisu z rozhovoru:

Ministerstvo vnitra České republiky. Příloha: Příklad přepisu a značení rozhovoru [online]. www.mvcr.cz, ©2018 [cit. 01-08-2019]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/priloha-k-praci-pdf.aspx>

8 Vybrané techniky: Pozorování

K zapamatování

- Pozorování
- Přímé pozorování
- Nepřímé pozorování
- Zúčastněné pozorování
- Nezúčastněné pozorování
- Zjevné pozorování
- Skryté pozorování
- Přirozenost

8.1 Využití pozorování

Pozorování patří mezi výzkumné metody, na které můžeme pohlížet jak charakterem kvalitativním (ze své podstaty je metodou kvalitativní), tak metodou kvantitativní. Kvantitativní je v případě tzv. strukturovaného pozorování, při kterém si výzkumník dopředu připraví jeho strukturu. (Hendl, 2012) Např. na záznamový arch si vypíše všechny kategorie (jevy), které chce pozorovat a připíše si k nim kritéria, která tyto jevy musí splňovat, aby byly uznatelné. Typickým příkladem by byl čárkový způsob záznamu, při kterém vždy, když uvidíme, že se odehrává daný jev, tak do záznamového archu zapíšeme čárku. Druhým typem je číselný způsob, ve kterém jsou očíslovány jevy a výzkumník zapisuje číslo jevu vždy, když jej zaznamená.

Pokud chceme v sociálních vědách použít metodu pozorování, pak je dobré si v první fázi vymežit pozorované kategorie – tj. identifikovat jevy, které mají společné vlastnosti a ty přisoudit pozorovanému objektu.

Zapísování proběhách jevů při pozorování se nazývá kódování.

Dělení pozorování:

A. **Přímé pozorování** – výzkumník je součástí pozorování, je osobně přítomen. Nevýhodou přímého pozorování může být skutečnost, že výzkumník může samotné pozorování ovlivnit už svou přítomností, která může být rušivá (lidé, pokud jsou pozorováni, se chovají jinak, než v situacích běžných – viz pozorování zjevné)

B. **Nepřímé pozorování** – tento typ pozorování je často používán např. v policejní praxi, kdy je používáno pozorování pomocí záznamových zařízení – např. sledovací kamery apod. Ve výzkumné činnosti v sociálních vědách je tento typ pozorování účelný v situacích, kdy je nutné (citlivé), aby se lidé chovali přirozeným způsobem.

C. **Zúčastněné pozorování** – pozorovatel je aktivním členem pozorované skupiny, účastní se jejích aktivit. (Reichel, 2009).

„Zúčastněné pozorování, jako základní výzkumná antropologická metoda, bývá často kritizována za svoji subjektivitu, nejednoznačnost a selektivní perspektivu, se kterou ke zkoumanému problému může výzkumník přistupovat. Stále se však jedná o nenahraditelnou kvalitativní metodu sběru dat. Jedině díky dlouhodobému pobytu v terénu ve zkoumané komunitě totiž může výzkumník odhalit a plně pochopit informátorův vnitřní svět, pochopit nejjemnější nuance jeho chování a jednání. Lze do hloubky zkoumat určitou omezenou skupinu, komunitu, rodinu apod.“ (Fritzová, 2016)

D. **Nezúčastněné pozorování** – výzkumník se osobně neúčastní života zkoumané skupiny, pozoruje skupinu jakoby z povzdálí. Vzhledem k uzavřenosti a nepřístupnosti některých skupin je nezúčastněné pozorování často jedinou alternativou, jak se dostat ke skupině.

E. **Zjevné pozorování** – otevřené, výzkumník přiznává svou přítomnost a účel přítomnosti. Zkoumané osoby vědí, proč jsou pozorovány. (Reichel, 2009) Nevýhodou je pravděpodobnost vysoké míry zkreslení situace v podobě stylizace pozorovaných osob. Otázka validity takových dat je tedy často velmi diskutabilní.

F. **Skryté pozorování** – výzkumník neseznamuje zkoumané osoby s účelem svého pobytu ve skupině. Působí zde skrytě, jedná jako osoba do skupiny běžně náležící. Výhodou tohoto typu je nenarušení autenticity chování pozorovaných osob, ovšem pod hrozbou prozrazení výzkumníkovy identity a tím i znehodnocení výzkumu. V rámci skrytého pozorování uvažujeme též problematiku etiky výzkumu. (Reichel, 2009)

Shrnutí

Pozorování je poměrně hojně využívanou technikou kvalitativního výzkumu. Dle charakteru zkoumaných osob volíme příslušný typ pozorování, či jejich kombinaci – např. zúčastněné skryté pozorování. U některých přístupů musíme mít ovšem na paměti také řešení etických otázek daného přístupu.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. Co je to pozorování?
2. Jaké znáte druhy pozorování?
3. Zkuste vymyslet co nejvíce etických komplikací, které mohou u pozorování nastat.

4. Vyjmenujte 5 cílových skupin pozorování. Uveďte, jaký typ pozorování byste u nich využili.
5. Které skupiny jsou výzkumníkům jen velmi špatně přístupné a často zde tedy přistupujeme k méně etickým formám pozorování?
6. V odborné literatuře vyhledejte další druhy pozorování a definujte je.

Literatura

- FRITZOVÁ, M. Zúčastněné pozorování a rozhovor v terénní praxi. *ANTROPOWEBZIN*, 3–4, 2016: STUDIE. s. 95-106.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.
- REICHEL, D. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grand Publishing, 2009.
- SKUTIL, M. a kol. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 254 s. ISBN 978-80-7367-778-7.
- ŠVARŤÍČEK, R. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- ŠVEC, Š. a kol. *Metodologie věd o výchově: kvantitativně-scientické a kvalitativně-humanitní přístupy v edukačním výzkumu*. České rozš. vyd. Brno: Paido, 2009. 302 s. ISBN 978-80-7315-192-8.

9 Vybrané techniky: Analýza dokumentů

K zapamatování

- Dokument
- Písemný zdroj
- Obsahová analýza
- Dostupnost dat
- Online data

9.1 Analýza obsahů zdrojových dokumentů

Podle jednoho z nejvýznamnějších teoretiků metodologie společenských věd v českém prostředí Š. Švece je obsahová analýza dokumentů procedurou pro objektivní, systematický a kvantitativní popis zjevného obsahu komunikace. Dokumenty dělíme na dokumenty s oficiální a dokumenty osobní:

a) **Textové dokumenty převážně oficiální povahy, zejména:**

- Výzkumné a vývojové: např. výzkumné zprávy, dizertace, projekty, expertizy apod.: záznamy vzpomínkových rozhovorů,
- Politické: např.: projekty rozvoje národní vzdělanosti, akční programy, politická prohlášení, výzvy apod.,
- Legislativní: např. zákony, vyhlášky, nařízení: morální kodex učitelské profese, listina dětských práv,
- Statistické: např.: statistické ročenky, výkazy školských aktivit
- Administrativní: např. akreditační posudky, inspekční zprávy, zprávy z jednání, status školy, studijní řád apod.

- Kurikulární (dokumenty programových projektů výuky): např. profil absolventa, učební osnovy, učebnice, výzdoba,
- Evaluační: např. vysvědčení, testy schopností, systém hodnocení žáků, žákovské knížky, zdravotní záznamy o žácích.

b) Dokumenty převážně osobní povahy:

- Učitelovy heslovité zápisy struktury vysvětlovaného učiva na tabuli, hodnotící poznámky v klasifikačním zápisníku, paměti
- Žákovské deníky, poznámky a „čmáranice“ v sešitě nebo slohové práce, výkresy, náčrtky, žákovská korespondence apod. (Švec, 2009)

Pokud budeme chtít v dokumentové metodě kvantifikovat výsledky svého zkoumání, pak máme několik možností (srov. Švec, 2009):

- Zjišťování frekvence (četností) výskytu analytické kategorie (absolutní a relativní, procentuální počet, aritmetický průměr)
- Analýza kontingence, tj. zjišťování četnosti výskytu analytické jednotky (symbolu) ve spojení s jinou jednotkou, rozbor počtu opakování např. slovního spojení v jistých souvislostech.
- Zjišťování dichotomie výskytu nebo nevýskytu jevu
- Zjišťování intenzity, pořadových stupňů na škále
- Měření času, věnovanému dotyčnému problému v televizi, rozhlase, filmech apod.
- Kvantifikace podle systému kategorií se shodnými intervaly (vzdálenost školy od domova, věk osoby, doba trvání mediální komunikace).

V případě, kdy student ve své kvalifikační práci používá analýzu dokumentů, pak musí stejně jako u ostatních metod použít všechny požadavky na metodologicky korektní text. Častou chybou bývá práce se základním a výběrovým souborem – textem. Základním souborem jsou všechny texty – dokumenty, které se vztahují ke stanovenému problému nebo definované hypotéze. Reprezentativním souborem jsou všechny dokumenty ze základního souboru, které jsou vybrány s ohledem na ideu stanoveného zkoumání.

9.2 Kvantitativní obsahová analýza

Definice obsahové analýzy: „analýza obsahu dokumentu zahrnující metody a pravidla pro stanovení tematiky dokumentu, případně časového a prostorového hlediska, čtenářského určení a formy dokumentu. Slovní vyjádření obsahu dokumentu v přirozeném jazyce je transformováno do věcných selekčních údajů v procesu věcného pořádkání nebo do vět v procesu sémantické redukce textu dokumentu.“ (Balíková, 2003, online)

Výhodou kvantitativní obsahové analýzy je její všestranná aplikovatelnost. V různých sociálně-vědních oborech narážíme často na nedostupnost dat, respondentů a nákladnost realizace kvantitativního výzkumu. Přístup k textovým materiálům může tento problém částečně vyřešit. V dnešní době se aplikuje obsahová analýza čím dál tím častěji na data dostupná online. Ať už se jedná o data formálního charakteru (legislativní dokumenty, vyhlášky, nařízení), žurnalistického (online články, komentáře, reakce čtenářů) až po sociální sítě (blogy, profily, sdělení). Obsahová analýza v online prostoru ovšem může narážet na přemíru dostupnosti dat. Více než kdy jindy proto musíme dbát na kritéria, podle kterých si určíme hranice zkoumaného souboru dokumentů a textového materiálu.

Shrnutí

Analýza dokumentů je v současnosti hojně využívanou technikou kvantitativního přístupu zkoumání pro svou aplikovatelnost na dostupný textový materiál. Online prostor poskytuje těchto materiálů dostatek, až nadmíru, což s sebou nese značné výhody i nevýhody. Stejně jako u jiných metod zkoumání musíme i zde zohlednit etické aspekty realizace výzkumu touto technikou a ověřit si legální možnosti využití určitých dokumentů pro účely výzkumu.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

Pomocí odborné literatury odpovězte na otázky:

1. Jakým způsobem vybíráme základní a výběrový soubor v případě, kdy zkoumáme dokumenty?
2. Jaká pravidla musíme dodržet pro zjišťování objektivitu, validity a reliability v dokumentové metodě?
3. Jmenujte možné cílové skupiny zkoumaných osob, ke kterým by byl velmi komplikovaný přístup v případě face-to-face technik, ale existuje o nich dostatek online záznamů.
4. Jmenujte výhody a nevýhody technik analýzy dokumentů.

Literatura

BALÍKOVÁ, M. Obsahová analýza. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2013-05-13]. Dostupné z:

http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001586&local_base=KTD

PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 270 s. ISBN 978-80-246-1916-3.

ŠVEC, Š. a kol. *Metodologie věd o výchově: kvantitativně-scientické a kvalitativně-humanitní přístupy v edukačním výzkumu*. České rozš. vyd. Brno: Paido, 2009. 302 s. ISBN 978-80-7315-192-8.

10 Etnografický výzkum a netnografie

K zapamatování

- Etnografie
- Netnografie
- Etnografický výzkum
- Kozinets Robert
- Online výzkum
- Výzkum na sociálních sítích

10.1 Definice pojmů etnografie a netnografie

- **Etnografie** = popis životního stylu a zvyků určitých – často neprobádaných – sociálních skupin. Možná též uvádět název etnometodologie. Dříve zaměřeno na cizí národy a primitivní kmeny. V současnosti zpopularizováno vstupem do online sféry.
- **Netnografie** = online etnografie, digitální etnografie, kyber antropologie, zkoumání virtuálních komunit v kyberprostoru, působení jedinců na internetu a vznik sítě vztahů (Kozinets, 2010). Hlavními výhodami jsou anonymita jedinců i výzkumníka, přístupnost datová i časová, automatická online archivace.
  - Forma zúčastněná (overt): výzkumník obeznámí se svou činností a záměrem zkoumané osoby v online prostoru.
  - Forma skrytá (covert): výzkumník přijímá roli aktivního člena online skupiny/situace/diskuze.

Pomocí netnografického přístupu můžeme kombinovat kvantitativní i kvalitativní design výzkumu a využívat různé zdroje online dat jako např. sociální sítě, audiovizuální sítě (např. YouTube), blogy, komunitní a zájmové weby, hrací světy (virtuální světy konkrétních online her), chatovací místnost, fóra aj. Dostaneme se také k tématům a komunitám skrytým a špatně dostupným, předpokládáme značnou autenticitu online materiálu. Nevýhodami jsou samozřejmě např. nemožnost porovnat rozpor či shodu mezi reálným a online vyjadřováním (řeší kombinace klasické a online etnografie), etika výzkumu, obrovské množství proměnlivých dat aj.

10.2 Charakteristiky netnografického přístupu (odborný text)

Pro seznámení se s tématem netnografie zde uvádíme odborný text publikovaný v roce 2018 (Kostakos, Špráchalová, Pandya a kol., 2018). Jedná se o část textu, nikoli celý článek.

Covert online ethnography and machine learning for detecting individuals at risk of being drawn into online sex work

Panos Kostakos, Lucie Špráchalová, Abhinay Pandya, Mahamed Aboleinen, Murad Oussalah

Abstract — How can we identify individuals at risk of being drawn into online sex work? The spread of online social media enables a greater number of people to be involved into online sex trade; however, detecting deviant behaviors online is limited by the low available of data and machine learning tools. To overcome this challenge, we combine covert online ethnography with semi-supervised learning using data from a popular European adult forum.

Keywords — Cover online ethnography, semi-supervised machine learning, crime detection, online sex work.

.....

B. Online ethnography.

With human activity increasingly taking place in online environment there is an increasing need to study human behaviours with computational tools. Online ethnography is often defined as the adaptation of “ethnographic research techniques to the study of communities emerging through cyber mediated communication” [14]. Online ethnography has been used widely to study chat forums and websites with

sexual and erotic content, as well as for conducting sensitive research [15; 16] and for identifying deviant online behaviours [17].

A number of studies have used online ethnography to investigate online sexual behaviors and market dynamics [18, 19]. It has been pointed out [1] that “internet-mediated prostitution is a suitable model system to study emergent properties of socioeconomic feedback”. Some authors also emphasize that non-sexual websites are often used by sex workers to meet new customers [2]. Below we list some key advantages and disadvantages in using online ethnography for studying online sexual behaviors and networks.

Advantages: flexibility and adaptability, public availability, broader cohort of respondents and geographically unreachable respondents, wide range of topics, naturalistic data, particularized and specific understanding, immersive data - provide local knowledge, detailed/rich data which are easy to obtain, simple research, research of meanings and patterns, symbolism, community trends, longitudinal access and real-time trends, data is archived, time-saving, faster and more economically viable, suitable technique to study online cultures and communities, application oriented and contextually-oriented research, it is possible to orientate to experienced and highly involved users [14].

Disadvantages: Extremely difficult measurement (numbers of postings, messages, websites, boundaries of studied field or group), constant movement of online space, research affected by researcher - skills, interest, insight, particular understanding, not possible to generalize, contentious quality of textual discourse, only text-based research, authenticity, the ambiguous offline/online biography of participants, limitation of the online medium, missing cues (non-verbal cues such as emotions) [21].

C. Covert online ethnography.

Overt and covert online ethnography differ in various ways from each other: researcher being invisible, unobtrusive research, ability to gain access to users' real motives [16], in-depth understanding of issues. Covert online ethnography is used for gaining more naturalistic insights into online communities, and it is especially used to study subjects or groups which are difficult to approach overtly [17]. Building on the strengths and weaknesses of the literature, the paper combines cyberstealth techniques and machine learning to enable improved detection of deviant behaviors in an online dating forum [22].

III. RESEARCH METHODS

In this section, we describe the data sources and the key concepts that inform the analysis used in the paper.

A. Ethics statement

All the data collected and used in the analysis are publicly available data; therefore, approval and informed consent were not needed. The profile pages of the users from which data were extracted are publicly available accessible to everyone. User generated content provided in profiles is also publicly available unless the user specified otherwise in his/her privacy settings, and in that case, it has not been available to us. Qualitative data extracted from lurking has not been quoted, and

therefore no permission or informed consent was needed. Our data extraction methods do not violate the website's terms of service.

B. Data and Concepts

We selected a popular European adult dating forum as our ethnographic research site based on prior knowledge. We use social data mining to collect quantitative data for each user's profile page (N=28,832), and covert online ethnography to collect qualitative data on users' self-reported behavior towards paid sex (N=78).

.....

Pozn.: Literatura článku dostupná v plné verzi článku u autorů.

Shrnutí

Etnografický způsob zkoumání nám otevírá nové možnosti jak v offline, tak v online prostoru. Nabízí možnost kombinovat různé přístupy a metody kvantitativního i kvalitativního výzkumu. Využít ho můžeme při zkoumání určitých specifických sociálních skupin.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. Zamyslete se nad skrytou formou netnografického výzkumu. Jakému typu pozorování je tento druh podobný? Jaká s sebou nese rizika, problémy a etická dilemata?
2. Které online skupiny či fenomény byste zkoumali skrytým a které zjevným způsobem? Uveďte konkrétní příklady a důvod.

Literatura

KOSTAKOS, P., ŠPRÁCHALOVÁ, L., PANDYA, A., ABOELEINEN, M., OUSSALAH, M. Covert online ethnography and machine learning for detecting individuals at risk of being drawn into online sex work. *The 2018 IEEE/ACM International Conference on Advances in Social Networks Analysis and Mining (RP-ASONAM 2018). SNAST 2018 (Social Network Analysis Surveillance Technologies 2018)*. August, 2018, Barcelona, Spain.

KOZINETTS, R. V. *Netnography. Doing Ethnographic Research Online*. London: Sage. 2010.

Další doporučené zdroje:

- Beneito-Montagut, R. 2011. „Ethnography goes online: toward a user-centred methodology to research interpersonal communication on the internet.“ *Qualitative Research* 11(6): 716-735.
- Bratucu, r., I.R. Gheorghe, A. Radu, V.L. Purcarea. 2014. „The relevance of netnography to the harness of Romanian health care electronic word-of-mouth.“ *Journal of Medicine and Life* 7(3): 363-367.
- Seraj, M. 2012. „We create, we connect, we respect, therefore we are: intellectual, social and cultural value in online communities.“ *Journal of Interactive Marketing* 26: 209-222.
- Murthy, D. 2008. „Digital ethnography: An Examination of the use of new technologies for social research.“ *Sociology* 42(5): 837-855.

Pozn.: Pro další doporučené zdroje záměně ponechána odlišná citační norma, jedná se pouze o inspiraci a doplnění informací.

11 Práce s daty: zpracování a prezentace dat

K zapamatování

- Data
- Datový soubor
- Kódování
- Statistika
- Položka
- Proměnná
- Popisná statistika
- Interferenční statistika
- Modus
- Medián
- Aritmetický průměr

11.1 Základní pojmy

- **Položka dotazníku** = každá otázka či výrok zjišťující nějakou informaci.
- **Proměnná** = vhodnější a běžně užívaný název pro položku v dotazníku jakékoli podoby. V datové matici tvoří jeden konkrétní sloupec s daty (viz dále).
  - Druhy proměnných:
    - a. nominální = kvalitativní, buď nekódujeme, nebo číslo slouží jen jako označení pro usnadnění propočtů (př.: muž/žena, svobodný/ženatý/rozvedený apod.)

- b. ordinální = pořadové, lze je logicky řadit za sebou, ale rozestupy (intervaly) mezi nimi určit nelze nebo nejsou stejné. (např. věkové či příjmové kategorie)
    - intervalové = pořadí lze nejen určit, ale také intervaly mezi kategoriemi jsou stejné.
  - c. metrické = poměrové, někdy do metrických můžeme zařadit i intervalové, mají navíc i nulovou hodnotu (číselné hodnoty, např. věk, výška, váha, přesný příjem v korunách apod.) (Urbánek a kol., 2011)
- **Popisná statistika** = poskytuje základní informace o souboru, soubor charakteristik zkoumaného vzorku (např. popíšeme složení skupiny z hlediska pohlaví, věku, platového příjmu, ale i rozložení odpovědí na jednotlivé otázky/položky)
  - **Interferenční statistika** = hlubší analýza dat pro činění závěrů a ideálním případě predikci pro základní soubor (např. průzkumy jako průzkum trhu práce, předvolební průzkum), práce s hypotézami, výzkumnou otázkou apod.
  - **Datový soubor** = soubor dat, tzn. sledovaných znaků na určitém počtu respondentů (veškeré jednotlivé údaje zjištěné o každém respondentovi reprezentované jednotlivými položkami dotazníku, tj. proměnnými), data uspořádáváme nejčastěji do tzv. datové matice.
  - **Aritmetický průměr** = **mean**, průměr naměřených hodnot v souboru pro určitý znak (např. hodnoty věku všech respondentů – jejich součet a následně děleno počtem respondentů)
  - **Medián** = **median**, robustnější než průměr, není tak citlivý na chybná měření a krajní (extrémně se odchylovající) hodnoty/odlehlá pozorování, pokud seřadíme všechny hodnoty do řady vzestupně, medián rozdělí řadu přesně na polovinu (2 x 50%), je tedy přesnější středovou mírou souboru.
  - **Modus** = **mode**, robustnější než průměr, jedná se o hodnotu souboru s nejvyšší četností (např. u věku: jaký věk je zastoupen v souboru nejčastěji?)

Příklad výstupu ze softwaru IBM SPSS Statistics pro průměr, modus, medián a další míry – ukázáno na věku:

Věk		
N = počet	Odpověděli	1179
	Neodpověděli	19
Mean		16,036
Median		16,000
Mode		16,0
Std. Deviation		1,9526
Minimum		11
Maximum		23

Z tabulky vyčteme počet respondentů, kteří věk uvedli a neuvedli (nevyplnili položku dotazníku), aritmetický průměr, medián, modus. Zde vidíme, že jsou si hodnoty těchto tří ukazatelů velmi blízké, což je pozitivní. Nejčastěji se v souboru vyskytují děti šestnáctileté, středová hodnota průměru se jen mírně odchyluje od středu souboru reprezentované modem.

11.2 Zpracování dat

- **Kódování** = „kódování – postup, při kterém se jednotlivým kval. údajům, získaným při sběru informací v procesu s-gického výzkumu, přiřazují kódy, většinou v podobě čísel, písmen, event. určitých značek, aby informace mohly být zpracovány a vyhodnoceny (obvykle za pomoci výpočetní techniky). Jako kód může vystupovat přímo zjištěný údaj (např. věk nebo příjem). U uzavřených otázek je kódem zpravidla číselné označení varianty odpovědi, u ordinálních znaků je nutné zachovat i ordinalitu v číselné reprezentaci škály. Složitější je k. otevřených otázek a spec. kval. údajů (např. fotografií, náčrtků a schémat prostředí či situací), pro které je nutno vypracovat kódový klíč a zabezpečit kodéry. V rámci širšího smyslu se pojem k. používá při analýze obsahu sdělení.“ (Forst, 2017, online)
- **Třídění dat** = uspořádávání dat pro lepší přehlednost a možnost uplatnění některých testových metod a postupů.

- Třídění I. stupně: „pro každý znak se identifikuje četnost výskytu jeho jednotlivých variant.“ (Reichel, 2009)

Příkladem je tato tabulka zobrazující věk respondentů:

		Počet	%
Věk	11 let	26	2,2
	12 let	48	4,1
	13 let	29	2,5
	14 let	93	7,9
	15 let	236	20,0
	16 let	291	24,7
	17 let	200	17,0
	18 let	155	13,1
	19 let	59	5,0
	20 a více let	42	3,6
	Celkem	1179	100,0
Neodpověděli		19	
Celkem		1198	

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ze Specifického výzkumu PdF UHK 2018/2019 „Salutoprotektivní faktory zdravého životního stylu u adolescentů“.

- Úprava/rekategorizace dat

		Počet	%
Věkové kategorie	pod 15 let	196	16,6
	15 - 17 let	727	61,7
	18 a více let	256	21,7
	Celkem	1179	100,0
Neodpověděli		19	
Celkem		1198	

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ze Specifického výzkumu PdF UHK 2018/2019 „Salutoprotektivní faktory zdravého životního stylu u adolescentů“.

- Třídění II. stupně: „porovnávání rozložení určitého znaku v jednotlivých podsouborech, které jsou v rámci zkoumaného souboru vytvářeny variantami dalšího znaku.“ (Reichel, 2009)

11.3 Interpretace a prezentace dat

Tomuto tématu se podrobněji věnuje kapitola 13 této opory, kde se k interpretaci a závěrům student dostává v rámci výzkumné zprávy projektu/výzkumu, který je jezdím z výstupů předmětu. Celkově bude téma více probráno interaktivně v semináři na konkrétních příkladech.

Shrnutí

Práce s datovým souborem je velmi pestrá a v případě kvantitativních dat vyžaduje alespoň základní znalost práce v Excelu či lépe v některém statistickém softwaru.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. Prohlédněte si tabulku, která nám ukazuje věkové rozložení respondentů z výběrového souboru a zkuste ji popsat - co jste se o respondentech dozvěděli?
2. Prohlédněte si druhou tabulku a popište, co jsme s daty udělali, jakou jsme provedli změnu.

Literatura

URBÁNEK, T., DENGLEROVÁ, D. a ŠIRŮČEK, J. *Psychometrika: měření v psychologii*. Praha: Portál. 2011, 319 s. ISBN 978-80-7367-836-4.

FORST, V. Kódování. In: NEŠPOR, Z. R. (ed.) *Sociologická encyklopedie*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. [online] 2017 [cit. 01-06-2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/K%C3%B3dov%C3%A1n%C3%AD>

REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 184 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3006-6.

K zapamatování

- Testování hypotéz
- Deskriptivní hypotéza
- Explanační hypotéza
- Řádková procenta
- Sloupcová procenta
- Chí-kvadrát test

12.1 Druhy hypotéz

Druh hypotézy se odvíjí od prvopočátku od výzkumného problému a jeho podoby.

Kozel a kol. (2011) rozlišuje **deskriptivní** a **explanační hypotézy**. Zatímco explanační vysvětlují určité jevy, hledají příčiny apod., deskriptivní jsou tvrzeními, obvykle o nějakém počtu a jeho poměru.

Např.: Dvakrát více chlapců než dívek z našeho souboru pije alkohol pravidelně.

12.2 Vhled do možností testování hypotéz na úrovni bakalářské práce

Pokud jsme se v rámci hypotézy přiklonili k testování procentuálního výskytu nějakého jevu v našem souboru, můžeme použít k testování např. Chí-kvadrát test. (více u Hendla, 2012; Hendla a Remla, 2017; Reichela, 2009; Dismana, 2011 a dalších).

- **Chí-kvadrát test (Chi-Square Test)** = základní a nejpoužívanější test nezávislosti/závislosti dvou proměnných v kontingenční tabulce (viz tabulka

níže). Tento test se hodí k testování proměnných v sociálně-pedagogickém výzkumu, protože dokáže pracovat s nominálními a ordinálními proměnnými.

Pití alkoholu a jeho četnost (kategorie)		Pohlaví		Celkem
		muži	ženy	
1. Nikdy nepijí alkohol	Počet	191	144	335
	%	57,0%	43,0%	100,0%
	%	39,1%	21,0%	28,5%
2. Alkohol pijí zřídka nebo občas	Počet	242	439	681
	%	35,5%	64,5%	100,0%
	%	49,6%	64,0%	58,0%
3. Alkohol pijí pravidelně	Počet	55	103	158
	%	34,8%	65,2%	100,0%
	%	11,3%	15,0%	13,5%
Celkem	Počet	488	686	1174
	%	41,6%	58,4%	100,0%
	%	100,0%	100,0%	100,0%

Pearson Chi-Square = ,000

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ze Specifického výzkumu PdF UHK 2018/2019 „Salutoprotektivní faktory zdravého životního stylu u adolescentů“.

Tabulka nám řeší statistickou souvislost (vztah) mezi pohlavím a mírou pití alkoholu. Statistickou signifikanci vztahu mezi těmito dvěma proměnnými bude podrobně rozebrána na semináři. Prozatím se ovšem můžeme podívat na dva řádky s procenty. Jedná se o procenta:

- **Řádková** (v naší tabulce tučně vyznačený první řádek s procenty): Řádková procenta interpretujeme z hlediska řádků.

Interpretace z naší tabulky: Nikdy alkohol nepije 57% mužů/chlapců a 43% dívek z našeho souboru.

- **Sloupcová** (v naší tabulce druhý řádek s procenty, nevytučněný): Sloupcová procenta interpretujeme z hlediska sloupců.

Interpretace z naší tabulky: Pokud se podíváme na ženy a dívky v našem souboru, 21% z nich nikdy alkohol nepije, 64% pije zřídka či občas a 15% z nich pije alkohol pravidelně.

Shrnutí

V této kapitole jsme si přiblížili pojem hypotézy a testování hypotéz pomocí Chí-kvadrát testu. Studijní opora je v případě této kapitoly opravdu pouze inspiračním materiálem a nejedná se o podrobné vysvětlení látky, která bude probírána v seminářích.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. Zkuste si interpretovat výše uvedenou tabulku o konzumaci alkoholu z hlediska dalších řádků a pro muže/chlapce.
2. Přijali byste nebo vyvrátili toto tvrzení: *Dvakrát více chlapců než dívek z našeho souboru pije alkohol pravidelně.* – vycházejte z tabulky a uveďte, který řádek procent pro ověření tohoto výroku používáte.
3. V rámci samostudia vyhledejte, co je nulová hypotéza a k čemu slouží?
4. Jaké máme druhy hypotéz a který typ bude nejlépe využitelný pro práci na úrovni bakalářského studia?

Pozn.: Prozatím neřešíme v těchto kontrolních úkolech statisticky významnou souvislost mezi pohlavím a mírou pití alkoholu. Zkoušíme interpretaci jen na základě procent.

Literatura

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.

HENDL, J. *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. 4., rozš. vyd. Praha: Portál, 2012, 734 s. ISBN 978-80-262-0200-4.

HENDL, J. a REMR, J. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, 2017, 372 s. ISBN 978-80-262-1192-1.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 265 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.

KOZEL, R, MYNÁŘOVÁ, L. a kol. *Moderní metody a techniky marketingového výzkumu*. Praha: Grada. 2011. ISBN 978-80-247-3527-6.

REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 184 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3006-6.

13 Hodnocení plánu a realizace vlastního výzkumného šetření

K zapamatování

- Závěrečná zpráva
- Formální úprava
- Citační etika
- Plán výzkumu
- Realizace výzkumu
- Kauzální výzkumný problém
- Popisný výzkumný problém
- Vizualizace dat
- Zhodnocení

13.1 Závěrečná zpráva výzkumu

Závěrečná zpráva je konečným zhodnocením celého výzkumného projektu – tzn. výzkumu samotného od počáteční přípravné fáze přes realizaci po interpretaci a shrnutí poznatků. Obecně se doporučuje první část věnovat více teoretickému obsahu výzkumu, následně plynule přejít do oblasti metodologické.

Obsah teoretické části: zadání, cíl, konceptualizace a teoretické ukotvení problému, výzkumný problém, hypotézy/výzkumné otázky.

Obsah metodologické části: popis populace, výběrového vzorku včetně metod výběru, informace o samotné realizaci sběru dat, dostupnosti dat apod., postup vyhodnocování dat, použité metody a druh statistiky, prezentace dat a výsledků. Poznatky pouze

nekomentujeme slovně, ale vizualizujeme je do podoby tabulek a různých typů grafů. Adresát závěrečné zprávy ovlivňuje také významně styl, jakým je zpráva psána. V závěru zprávy by se měla jasně objevit informace o splnění či nesplnění cílů, přijetí/zamítnutí hypotéz a celkové kritické zhodnocení výzkumné činnosti.

13.2 Další náležitosti závěrečné zprávy

Závěrečná zpráva je psána odborným jazykem, který využívá oborovou slovní zásobu. V případě akademické sféry nepředpokládáme, že je závěrečná zpráva určena laikovi, který je zcela mimo náš obor, naopak počítáme se čtenáři, kteří očekávají použití ustálené odborné terminologie. Kromě terminologie a spisovnosti jsou závěrečné zprávy často zatíženy určitými požadavky na formální úpravu textu (zarovnání, členění textu, prezentace dat určitým způsobem, bibliografické citace). Běžnou součástí každého odborného textu je i práce s literaturou a její řádné odcitování. (iz např. Tkačíková, 2010) Citační styl volíme dle určených pravidel či zvyklosti (v rámci PdF UHK nejčastěji citační norma ISO 690).

Nedílnou součástí výzkumné činnosti jako takové je také etika výzkumu a archivace dat. (Reichel, 2009) Veškerý materiál získaný v rámci výzkumu sloužící jako podklad pro naše výsledky by měl být dokazatelný, na což potřebujeme archivaci. U výzkumů financovaných z veřejných peněz či různých grantů je obvykle přítomna informace o povinné archivaci, kdy si poskytovatel dotace může v podstatě kdykoli vyžádat data k nahlédnutí.

Na druhou stranu je každý výzkumník povinen chránit anonymitu zkoumaných osob, tzn. data archivovat i prezentovat tak, aby nedošlo k úniku citlivých informací, na základě kterých by se dala osoba identifikovat.

Shrnutí

Závěrečná zpráva je závěrečným písemným výstupem z projektu či výzkumu, v rámci které informujeme kompletně o naší činnosti v podstatě krok za krokem. Ke každé závěrečné zprávě bychom měli dostat dostatek informací o požadavcích na její obsah, rozsah, formální podobu apod. Dbát musíme také na etiku výzkumu jako takového.

Stejně náležitosti platí např. i pro práce bakalářské, kde se student snaží prokázat svou teoretickou i praktickou erudici v dané problematice a během obhajoby práce prokazuje schopnost odborné diskuze nad svými výsledky.

To si studenti vyzkouší i v rámci celého předmětu Praktikum sociálně-pedagogického výzkumu, kdy si vyzkouší veškeré aktivity stručně představené v kapitolách této opory, a to od fáze přípravné až po výslednou závěrečnou zprávu.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. Co je to výzkumná zpráva?
2. Kterou normou se řídí citování v případě sepisování závěrečné práce na PdF UHK?
3. Vyhledejte si různé druhy citačních norem a porovnejte, v čem se liší. To samé udělejte v rámci normy ISO 690 u různých typů zdrojů (webová stránka, kapitola v monografii, článek v odborném periodiku, příspěvek v online sborníku aj.)

Literatura

- BĚLÍK, V. *Tvorba odborné práce: určeno studentům sociálních oborů*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 65 s. ISBN 978-80-7041-503-0.
- Bibliografické citace dle normy ISO 690-1 a ISO 690-2. *Boldis.cz* [online]. 2006 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: www.boldis.cz
- ČMEJRKOVÁ, S., DANEŠ, F. a SVĚTLÁ, J. *Jak napsat odborný text*. Vyd. 1. Praha: Leda, 1999. 255 s. ISBN 80-85927-69-1.
- CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 168 s. Skripta. ISBN 80-244-1367-1.
- KERLINGER, F. N. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1972. 705 s.
- REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 184 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3006-6.
- TKAČÍKOVÁ, D. *Bibliografické citace a etické zacházení s informacemi* [CD-ROM]. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita, 2010. Požadavky na systém: Adobe Acrobat Reader, Word. ISBN 978-80-248-2158-0.